

TÂRGURI ȘI GALERII DE ARTĂ POPULARĂ — MODALITĂȚI SPECIFICE PENTRU STIMULAREA PRODUCȚIEI ȘI COMERCIALIZĂRI DE CĂTRE MUZELE ETNOGRAFICE A CREAȚIEI POPULARE

IOANA LUCA, CRISTINA UNGUREAN

CONSERVAREA MUZEISTICĂ Ca obiectului de artă populară este necesară nu pentru a înfățișa obiectul ca un dat ontologic oarecare, fără personalitate, ci pentru că posedă calități funcționale și estetice, pe care le valorizează ca atare pe această cale. Ceea ce justifică și face necesară conservarea fizică, obiectivă, este conservarea subiectivă, valorizatoare, „cheia de boltă”, „fermentul” care imprimă muzeului, în afara funcției de depozitar al tezaurului culturii noastre populare, un caracter viu, modern, transformându-l într-un edificiu polidimensional, activ, într-un sistem deschis, adaptabil tuturor exigențelor societății de la sfârșitul mileniului.

În condițiile dispariției treptate, dar sigure, a mecanismelor interioare care au reglat, timp de secole, exclusiv potrivit nevoilor și gustului artistic propriu fiecărei comunități sătești, perpetuarea creației populare s-a înscris pe o traiectorie descendentă. În acest context, programele inițiate de Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, Sibiu, și anume repertorierea computerizată, la scară națională, a creatorilor populari și salvarea satelor de meșteșugari din România, completează organic proiectele de recuperare, consolidare și valorificare a tradițiilor meșteșugului artistic, menite să susțină importanța istorică și culturală a civilizației populare românești în context european.

Modalitatea cea mai eficientă de a atrage a publicului în manifestările culturale și de a valorifica valorosul sit cultural pe care îl constituie adevăratul sat-sinteză din Dumbrava Sibului — reprezentativ pentru procesele de muncă din civilizația populară tradițională — este aceea de a organiza în propria incintă târgurile creatorilor populari. Aceste manifestări, găzduite anual în două etape distincte, destinate pentru două categorii de vârstă: adulți și copii, își propun să aducă în fața examenului public disponibilitățile meșteșugărești păstrate — in actu — și — in vivo — în numeroasele sate ale țării noastre, specializate în practicarea meșteșugurilor artistice tradiționale.

În cadrul târgurilor actul creației este surprins în geneza sa cea mai intimă, integrat în viața reală, în dimensiunea cotidiană prin așezarea meșterilor țărani în chiar „bătătura”, gospodăria, atelierul sau monumentul aduse din aceeași așezare sau zonă etnografică, prin alternarea secvențelor de creație — demonstrații practice, cu cele ale târgului propriu-zis, cu naturalul cântecului și dansului — spectacol folcloric, șezătorilor ad-hoc și horă, cu fireasca regăsire și practicare a ritualului religios — slujba la biserică.

Această transmutare a planurilor de desfășurare (gândită ca o corecție a spectacularului, care ar putea stânjeni creatorul sau ar da vizitatorului senzația de artificial sau de fast) este facilitată

de complexitatea patrimoniului muzeal. Astfel:

— deschiderea târgului prilejuiește o etalare spectaculoasă a costumului popular care păstrează specificul etnografic al satelor de origine a meșterilor (festivitatea se desfășoară pe scena în aer liber din vecinătatea lacului, având un amfiteatru cu o capacitate de 1 200 de locuri, punând în valoare, încă o dată, inegalabilul cadru natural al Dumbravei, cu imaginea morilor oglindite în apa lacului și proiectate pe fundalul munților)

— demonstrațiile practice au ca arie de desfășurare întregul muzeu, urmărindu-se plasarea fiecărui creator în monumentul provenit din zona de origine, tabloul etnografic fiind, de multe ori, complet: port, meșteșug, gospodărie, unelte, mijloace de transport etc.;

— masa de sărbătoare are loc la cârciuma strămutată în muzeu din satul Bătrâni, județul Prahova;

— slujba religioasă cu care începe, după datină, manifestarea prin participarea tuturor meșterilor populari și a unui numeros public sibian format din vizitatorii zilei, este oficiată la biserica de lemn din Bezded, județul Sălaj;

— hora satului, deschisă deopotrivă tuturor celor ce vor să participe, se încinge la „șopronul” de joc, adus din Botiza, județul Maramureș.

Consecințele acestui act cultural de unică complexitate, care vizează dimensiunea actuală a creației artistice populare românești, aceea de artă implicată, are și alte conotații decât cele tradiționale, exterioare societății urbane, moderne, plasând fenomenul într-o poziție nouă, activă impusă de tonusul civilizației contemporane și stabilind un impact decisiv cu fenomenul turismului național și internațional.

Efectele directe asupra publicului justifică această afirmație. În fața demonstrațiilor creatorilor populari, copiii descifrează primele noțiuni ale unui gen de artă cu care nu sunt familiarizați — un preambul al proiectului de introducere a orelor de etnografie în programa școlară a ciclului primar și gimnazial. Curiozitatea lor este incitată și de surprinderea

Târg de oale pentru „Moșii de iarnă”, Rădăuți, 1934

dialogului dintre generații, de exemplul personal al copiilor ucenici. O mare parte a publicului adult descoperă, cu nostalgie, atmosfera unei vieți de mult uitată, trăită direct sau indirect, dar păstrând savoarea unei societăți patriarhale, în care esteticul și artisticul trăiau într-o armonie perfectă cu utilul și lucrativul.

Starea de emulație, pe care târgurile o creează artiștilor-săteni, nevoia acută ca spațiul individual, cu tot ce îl alcătuiește, să-i fie admirat, se răsfrânge asupra calității producțiilor lor, gustul publicului fiind determinanta actuală a raportului cerere-ofertă.

Nu este de loc întâmplător că impresiile formate în timpul târgului de către specialiștii străini care au asistat pe toată durata lui la această manifestare au fost determinante în stabilirea unor relații externe cu instituții muzicale similare din Europa, decise să popularizeze valorile satului românesc, sub această formă, a târgurilor. Astfel, în perioada

13—26 iulie 1993, 30 dintre cei mai valoroși creatori populari au fost admirați de publicul francez din Ouroux en Morvan (Valea Loarei). În anul 1994, festivitatea oficială de semnare a acordului de parteneriat dintre Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” Sibiu și Muzeul Hessenpark din Germania (prima relație de acest gen din România) a prilejuit întâlnirea — în zilele 17, 18 și 19 iunie 1994 — a unui grup de creatori populari, dansatori și instrumentiști însoțiți de reprezentanți oficiali ai muzeului sibian și ai Ministerului Culturii, cu publicul german din landul Hessen, în cadrul unor „Zile ale culturii populare românești”. La sfârșitul anului 1994, dl Rüdiger Vossen, șeful secției etnologice a Muzeului din Hamburg, care a fost copleșit de imaginea târgului sibian, a adresat, în numele instituției pe care o conduce, o generoasă invitație unui număr de 10 creatori populari: aceea de a participa două săptămâni, în luna decembrie, la „Târgul de Crăciun”, organizat la Hamburg, deschis meșteșugarilor din toată Europa. Mesajul exprimat de creatorii înșiși se dovedește a fi o strălucită ambasadă culturală.

Transformarea muzeelor etnografice în centre culturale active, dinamizarea rolului lor în contextul dialogului internațional contemporan, presupune valorificarea permanentă și susținută a tuturor posibilităților de cooperare internațională prin promovarea culturii tradiționale a satului românesc pe toate meridianele lumii, proces având ca efect relansarea meșteșugurilor de artă populară în întreaga țară.

Constatarea repetată că la târgurile adulților, aceștia scot la rampă copiii și nepoții în ipostaza activă de virtuoși continuatori ai meșteșugurilor tradiționale din satele de origine, a fost ideea care a stat la baza organizării, începând din 1992, a „Târgului copiilor meșteșugari din România”. Organizat după modelul târgului adulților, acțiunea introduce, din motive care țin de stimularea perfecționării măiestriei artistice și tehnice, concursul pe genuri de creație prin probe

practice și decernarea unor premii clasificatorii.

„Scoaterea în lume” a meșterilor și a creațiilor lor, obiectiv principal al muzeului din Dumbrava Sibiului pe linia continuității tradițiilor meșteșugărești în satele care au conservat, în mod miraculos, până astăzi fenomenul, se realizează permanent prin „GALERIILE DE ARTĂ POPULARĂ” Sibiu. Inaugurate cu succes la sfârșitul lunii august 1991, acestea depășesc statutul unui simplu magazin, prin prezentarea obiectelor într-o expoziție cu vânzare, organizată într-un cadru sugerând funcțional și decorativ secvențe ale unor interioare de locuință țărănească românească și săsească din Transilvania. Organizarea interiorului casei țărănești are, pe lângă funcția ergonomică și economică, un pronunțat caracter artistic, statornicit de o tradiție transmisă de-a lungul generațiilor. Regula de bază, de utilizare riguroasă a spațiului, nu înlătură impresia de echilibru, de bogăție ornamentală și bun gust, ansamblul locuinței fiind determinat atât de funcționalitatea fiecărei piese, cât și de criterii estetice. GALERIILE DE ARTĂ POPULARĂ reprezintă o soluție modernă și generoasă care facilitează accesul publicului la cunoașterea „de visu” a locului și funcției împlinite de valorile creației artistice populare, constituind un factor util, eficient, binevenit al potențialului cultural-turistic al Sibiului.

Friza icoanelor pe sticlă și lemn ce împodobește „casa mare” sau „casa din față”, blidarele și cuierele pictate încărcate cu oale, ulcioare, blide din bucătăria săsească alături de soba de cahle cu tot inventarul de vase de ceramică, patul și ruda cu țesături, straie și covoare multicolore, respectiv cu „șterguri”, ii, marame, sarici și sumane, obiecte sculptate în lemn, lingurarul plin de linguri și căuce și, în sfârșit, manechinele în port popular, toate dimpreună reușesc să reconstituie adevăratul univers mirific al locuinței tradiționale din satele României, prilejuind nu doar bucuria achiziționării unor felurite suveniruri — produse autentice de artă populară, ci și emoția intrării în universul

cultural al satului românesc, leagănul unei culturi milenare. Imaginea generală este de armonie și prospețime, sintetism al formelor, geometrism și cromatică rafinată, care conduc la o înaltă expresivitate artistică.

Migrația masivă de la sat la oraș a generat un proces complex care a condus, în ultimă instanță, la degradarea valorilor tradiționale și a percepției lor. Astfel se ajunge la renunțarea la un mod de viață și implicit la tot inventarul de valori care îl reprezintă sau la adaptarea acestuia la condițiile de trai citadin, fenomene care nu au rezultate prea atrăgătoare.

În ultimul timp se observă o adaptare a creatorilor (din motive pecuniare) spre unele gusturi îndoielnice, iar nivelul estetic de apreciere a publicului scade, datorită acestor subproducții ce frizează kitsch-ul. Noi nu suntem adepții „înghețării” artei populare în tipare rigide, dar acceptăm ideea instituirii unui filtru autorizat și competent care să elibereze produsele contemporane de balastul kitsch-ului nu prin impunerea forțată a unor structuri fixe, ci prin educarea gustului publicului și prin sugerarea respectului în spiritul tradiției. Iată de ce considerăm întru totul justificată, chiar recomandată, încercarea noastră de readucere la lumină a artei populare românești caracterizată prin simțul măsurii, rigoare, robustețe, vitalitate, attribute ce îi conferă note de clasicism.

În ajutorul ideii de păstrare și reînnoștere a principalelor domenii ale creației artistice populare din România, au avut loc la GALERIILE DE ARTĂ POPULARĂ prezentări, pe o perioadă de câteva zile, a unor meșteșugari, cu uneltele specifice, a modului de lucru a diferitelor produse: aducerea unui război de țesut și a unei țesătoare care a demonstrat dibăcia într-unul dintre cele mai vechi meșteșuguri; două incondeietoare de ouă din Bucovina au arătat tot procesul de lucru măiastru și migălos al „inchistririi” ouălor; două eleve ale Liceului Pedagogic din Deva, virtuozose creatoare de valori, în spiritul artei populare autentice, și-au demonstrat talentul în vâzul publicului, în arta încrustării lemnului, osului și cornului. Aceste experiențe reprezintă o încercare spre a trezi interesul, sau măcar curiozitatea, tinerilor în legătură cu adevăratele valori ale satului românesc.

Conservarea, păstrarea și punerea în valoare a tot ceea ce reprezintă spiritualitatea poporului român este o datorie pe care ne-o asumăm și la îndeplinirea căreia târgurile și galeriile de artă populară, prin funcțiile lor multiple, își aduc contribuția pentru ca, așa cum preciza Giulio Carlo Argan, în interviul apărut în „România Literară” din 9 ianuarie 1969: „*România, care după câte am putut vedea, are cea mai însemnată artă populară din lume, este o țară ce poate juca un rol de primă importanță în evoluția artei de mâine*”.